

Seletuskiri
haridus- ja teadusministri määruse „Teadus- ja arendustegevuse korralise
evalveerimise taotlemise, läbiviimise ja tulemuse kinnitamise täpsemad tingimused ja
kord“ eelnõu juurde

I Sissejuhatus

Haridus- ja teadusministri määrus „Teadus- ja arendustegevuse korralise evalveerimise taotlemise, läbiviimise ja tulemuse kinnitamise täpsemad tingimused ja kord“ (edaspidi *määrus*) kehtestatakse teadus- ja arendustegevuse korralduse seaduse (edaspidi *TAKS*) § 20¹ lõike 2 alusel.

Viimane korraline evalveerimine toimus 2010. aastal. 2017. aastal toimuvaks korraliseks evalveerimiseks on vajalik määruse täpsustamine ja kaasajastamine suures mahus, kuna arvestama peab nii eelmisel evalveerimisel saadud tagasiside kui ka vahepealsel ajal toimunud arengutega õppekavagruppide kvaliteedihindamise korralduses doktoriõppe tasemel. Seetõttu on mõistlik kehtestada määrus uue terviktekstina. Eeltoodust tulenevalt hetkel kehtiv haridus- ja teadusministri 15. detsembri 2009 määrus nr 83 „Teadus- ja arendustegevuse korralise evalveerimise taotlemise, läbiviimise ja tulemuse kinnitamise täpsemad tingimused ja kord“ tunnistatakse kehtetuks.

Eelnõuga on 2017. a korralise evalveerimise regulatsioonis võetud kasutusele kaks uut terminit:

- eneseanalüüs – taotlev asutus esitab eeltäidetud evalveerimisvormil Eesti Teadusinfosüsteemis, millele kehtivas määruses vastet ei ole;
- evalveerimisraport – hindamiskomisjoni evalveerimistulemuste kokkuvõte, millele sisuliselt vastab kehtivas määruses hindamiskomisjoni ettepanek.

Eelnõu ja seletuskirja on ette valmistanud Haridus- ja Teadusministeeriumi teadusosakonna peaekspert Katrin Mandra (Katrin.Mandra@hm.ee; tel 735 0214), õigusosakonna jurist Kadi Mölder (Kadi.Molder@hm.ee; tel 735 0234) ja Sihtasutuse Eesti Teadusagentuur (edaspidi *ETAg*) uurimistoetuste osakonna juhataja Siret Rutiku (Siret.Rutiku@etag.ee; tel 730 0326).

II Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu §-s 1 sätestatakse määruse reguleerimisala, mis ei ole kehtiva määrusega võrreldes muutunud. Vastavalt TAKSi §-dele 20¹ ja 20² koosneb evalveerimise süsteem kahest osast:

- korraline evalveerimine, mille eesmärgiks on hinnata teadus- ja arendusasutuse vastava teadus- ja arendustegevuse valdkonna teadus- ja arendustegevuse vastavust rahvusvahelistele kriteeriumidele ja
- sihtevalveerimine, mille eesmärk on konkreetse valdkonna, teema, sihtgrupi, strateegilise arengudokumendi või muu poliitika ettevalmistamise või selle mõjude süvaanalüüs.

Seega käesoleva määrusega kehtestatakse teadus- ja arendustegevuse korralise evalveerimise taotlemise, läbiviimise ja tulemuse kinnitamise tingimused ja kord.

Eelnõu §-s 2 reguleeritakse korralise evalveerimise eesmärk, mis ei ole samuti muutunud võrreldes kehtiva määrusega. Korralise evalveerimise eesmärk on hinnata teadus- ja

arendusasutuse vastava teadus- ja arendustegevuse valdkonna (edaspidi *valdkond*) teadus- ja arendustegevuse taset ning selle aluseks võetakse rahvusvaheliselt tunnustatud kriteeriumid.

Rahvusvaheliselt tunnustatud kriteeriumid fikseeritakse ETAg juhatause poolt kinnitatud ja Haridus- ja Teadusministeeriumi poolt heaks kiidetud hindamisjuhendis.

Eelnõu §-s 3 reguleeritakse korralise evalveerimise korralduslik külg.

Lõike 1 kohaselt viiakse korraline evalveerimine läbi lähtuvalt *OECD Frascati Manual* teadusvaldkondade klassifikaatorist, kuna see vastab rahvusvaheliselt tunnustatud kriteeriumitele. TAI strateegias määratletud valdkondliku mitmekesisuse paremaks jälgimiseks soovitas ka HTM teaduse rahastamise töörühm minna üle *OECD Frascati Manuali* teadusvaldkondade ja –erialade klassifikaatorile, kus on kuus valdkonda, sh:

- o Loodusteadused (*Natural sciences*)
- o Inseneri- ja tehnikateadused (*Engineering and technology*)
- o Arstiteadused (*Medical and Health sciences*)
- o Põllumajandusteadused (*Agricultural sciences*)
- o Sotsiaalteadused (*Social sciences*)
- o Humanitaarteadused (*Humanities*)

Valdkondade klassifikaator on vahend jälgimaks valdkondlikku mitmekesisust ning valdkondadevahelist dünaamikat. Samuti võimaldab see võrdlust riikliku statistikaga, mida kogutakse *Frascati Manual* klassifikaatori alusel.

Lõike 2 kohaselt korralist evalveerimist korraldab ETAg. Ka seni on ETAg täitnud korralise evalveerimise korraldaja ülesandeid ja seda kehtiva määruse § 3 lõike 1 alusel (korralise evalveerimise korraldajana). Eelnõuga lisatakse otsene viide ETAgile, sest ETAgil on parim kompetents ja kogemused teadus- ja arendustegevuse rahvusvahelise hindamise läbiviimiseks.

Vastavalt TAKS § 20¹ lõikele 8 kaetakse korralise evalveerimisega seotud kulud riigieelarvest Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarve kaudu, välja arvatud juhtudel, kui evalveeritakse eraõigusliku juriidilise isiku või tema asutusena tegutseva teadus- ja arendusasutuse teadus- ja arendustegevust või kui taotleja vastava valdkonna teadus- ja arendustegevus on viimasel korralisel evalveerimisel evalveeritud negatiivselt. Nimetatud regulatsioon on sätestatud ka kehtivas määruses ja eelnõu § 3 lõikes 3. Sellise regulatsiooni põhjuseks on asjaolu, et evalveerimisel osalemine on eelkõige taotleja enda otsus ning evalveeritusega kaasnevad hüved eelkõige evalveerimise taotlejale. Seetõttu katab eraõigusliku juriidilise isiku või tema asutuse teadus- ja arendustegevuse evalveerimisega seotud kulud eraõiguslik juriidiline isik ise. Samuti on sel põhjusel sätestatud, et negatiivse evalveerimisotsuse korral katab järgmise evalveerimise kulud taotleja (see säte kehtib taotleja omandivormist olenemata).

Eelnõu § 3 lõigetes 4-6 sätestatakse ühtlasi ka hindamiskomisjonile esitatavad nõudmised ning selle, kuidas hindamiskomisjoni koosseis teadus-arendusasutusega kooskõlastatakse. 3-16-liikmelisele välisekspertidest koosnevale hindamiskomisjonile sätestatakse määruses õigus otsuste tegemiseks vajaliku ekspertiisi jaoks moodustada ekspertkomisjone. See on vajalik, et kaetud oleks lisaks *Frascati Manualis* esitatud teadusvaldkondadele ka õppekavagrupid, et Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuur (*EKKA*) saaks hilisema doktoriõppe õppekavade hindamise käigus korralise evalveerimise tulemusi arvestada. Välisekspertidele esitatavate tingimuste punkt on eelnõusse lisatud, et tagada hindamiskomisjoni evalveeritava valdkonna alane pädevus ning välistada võimalik hindamiskomisjoni huvide konflikt evalveeritava asutusega. Ehkki ETAg teeb ettepaneku hindamiskomisjoni töös osaleda vaid

sobivatele välisekspertidele ja seda sobivust ka kontrollib, on asutuse ja hindamiskomisjoni sujuva koostöö ning evalveerimistulemuse usaldusväärsuse jaoks vajalik ka asutuse heakskiit hindamiskomisjonile.

Eelnõu §-s 4 sätestatakse korralise evalveerimise taotlemise regulatsioon. Lõike 1 kohaselt evalveerimist taotleb üldjuhul riigiasutusest teadus- ja arendusasutus või teadus- ja arendusasutusest juriidiline isik (kas eraõiguslik või avalik-õiguslik). Seega taotleb avalik-õigusliku juriidilise isiku struktuuriüksusena loodud teadus- ja arendusasutuse evalveerimist avalik-õiguslik juriidiline isik, mitte selle struktuuri kuuluv teadus- ja arendusasutus ise. Võrreldes kehtiva määrusega § 4 lõike 1 regulatsioonis muudatusi ei ole. Kuid muudetud on taotluse esitamise tähtaega, milleks on eelnõu § 4 lõike 2 kohaselt 15. november. Kehtiva määruse kohaselt on tähtaeg 31. detsember. Varasem tähtaeg on vajalik selleks, et tagada evalveerimise ja ülikoolides doktoriõppe tasemel õppekavagruppide kvaliteedihindamise ajaline ühildamine. Ülikooliseaduse § 22³ lõike 3 punkti 5 kohaselt on doktoriõppe läbiviimise õiguse andmise aluseks vastava teadus- ja arendustegevuse valdkonna positiivne evalveerimisotsus. Kuna esimeste õppekavagruppide kvaliteedihindamine doktoriõppe tasemel on kavandatud 2017. aasta sügisel, peavad vastavates valdkonnas olema evalveerimisotsused tehtud enne seda.

Eelnõuga on täpsustatud ka taotleja andmete esitamise korda. Kehtiva määruse kohaselt peab taotleja ETAgile esitama määruse § 4 lõikes 3 nimetatud andmed. Lähtuvalt eelnõust on andmete esitamise korda aga lihtsustatud. Eelnõu § 4 lõigete 3 ja 4 kohaselt kooskõlastab ETAg taotlejaga eneseanalüüsi esitamise tähtaja ning avab taotlejale eneseanalüüsi eeltäidetud vormi ETISes hiljemalt kuu aja jooksul alates taotluse esitamise kuupäevast. Taotleja koostab eneseanalüüsi, sh täiendab vajadusel andmeid, ning kinnitab eneseanalüüsi. ETAg kontrollib täiendusi ja vajadusel esitab täpsustavaid küsimusi. Asutus peab neile vastama ning uuesti aruande kinnitama, misjärel l kinnitab selle omakorda ETAg ning sellega ongi eneseanalüüs esitatud.

Eelnõu §-s 5 sätestatakse korralise evalveerimise läbiviimise regulatsioon, s.o. hindamiskomisjoni tegevuse printsiibid.

Regulatsiooni kohaselt viib hindamiskomisjon korralise evalveerimise läbi taotleja esitatud taotluse, eneseanalüüsi ning asutuse külastuste alusel, lähtudes hindamiskomisjoni töökorrast ja evalveerimisjuhendist. Kehtivas määruses sätestatakse, et hindamiskomisjoni külastusest teavitatakse asutust vähemalt 10 päeva enne külastust. Sellekohane info läheb evalveerimisjuhendisse. Evalveerimisjuhendi kinnitab SA Eesti Teadusagentuur oma juhatuse käskkirjaga.

Hindamiskomisjonil on peale asutuse külastust aega kuus nädalat, et esitada ETAgile evalveerimisraport. Kui hindamiskomisjon hindab korraga üht teadus- ja arendusasutust ja/või valdkonda, esitab hindamiskomisjon evalveerimisraporti neljanda nädala lõpuks. ETAg esitab kahe nädala jooksul peale evalveerimisraporti saamist selle asutusele arvamuse esitamiseks. Asutusel on selleks aega kaks nädalat. Lõpliku evalveerimisraporti kinnitab hindamiskomisjoni esimees Eesti Teadusinfosüsteemis hiljemalt üheteistkümnenda või üheksanda või nädala lõpuks pärast külastuse toimumist, olenevalt sellest, kas hindamiskomisjon hindas üht või mitut asutust ja/või valdkonda. Kui ETAg leiab, et hindamiskomisjoni evalveerimisraport ei ole piisavalt põhjendatud või ei vasta käesolevas määruses või teistes õigusaktides sätestatud nõuetele, edastab ETAg hindamiskomisjonile evalveerimisraporti ülevaatamiseks ühe kuu jooksul ettepaneku saabumisest Lõplik

evalveerimisraport sisaldab põhjendatud ettepanekut evalveerida asutus vastavas valdkonnas positiivselt või negatiivselt. ETAg edastab viivitamatult evalveerimisraporti ning teadus- ja arendusasutuse seisukoha Haridus- ja Teadusministeeriumile ning teeb lõpliku evalveerimisraporti hinnatavale teadus- ja arendusasutusele kättesaadavaks.

Eelnõu §-s 6 sätestatakse korralise evalveerimise otsuse kinnitamise regulatsioon. Nimetatud regulatsioonis ei ole muudatusi võrreldes kehtiva määrusega. Haridus- ja teadusminister kinnitab hindamiskomisjoni põhjendatud ettepaneku alusel käskkirjaga korralise evalveerimise otsuse evalveerida teadus- ja arendusasutuse teadus- ja arendustegevus vastavas valdkonnas positiivselt või negatiivselt. Haridus- ja teadusministril on õigus saata hindamiskomisjoni ettepanek hindamiskomisjonile teist korda läbivaatamiseks, kui ettepanek ei ole sisulisest aspektist piisavalt põhjendatud, s.t. haldusakti andmiseks puuduvad piisavad motiivid või ettepaneku tegemisel on rikutud käesolevas määruses või teistes õigusaktides sätestatud nõudeid.

Positiivne evalveerimisotsus omab järgmist mõju:

- TAKS § 15¹ lõige 2 sätestab, et baasfinantseerimist eraldatakse teadus- ja arendusasutusele, mille teadus- ja arendustegevus on vähemalt ühes valdkonnas positiivselt evalveeritud. Seega positiivne evalveerimisotsus tagab asutusele õiguse saada baasfinantseerimist.
- TAKS § 15² lõike 2 kohaselt on institutsionaalset uurimistoetust õigus taotleda teadus- ja arendusasutusel, mille vastava valdkonna teadus- ja arendustegevus on positiivselt evalveeritud;
- ülikooliseaduses on alates aastast 2011 doktoriõppe läbiviimise õiguse andmise aluseks vastava teadus- ja arendustegevuse valdkonna positiivne evalveerimisotsus. Aastast 2014 on ülikooli üheks tunnuseks doktoriõppe vähemalt ühes evalveeritud teadus- ja arendustegevuse valdkonnas;
- välismaalaste seaduse kohaselt antakse elamisluba töötamiseks teadus- või uurimistöö tegemiseks juhul, kui välisteadlast vastuvõtva teadus- ja arendusasutuse teadus- ja arendustegevus on positiivselt evalveeritud.

Evalveerimise tulemused on üldjuhul avalikud (avalikustamisele kehtestatud võimalikud piirangud tulenevad seadustest).

Eelnõu §-s 7 sätestatakse haridus- ja teadusministri 15. detsembri 2009 määruse nr 83 „Teadus- ja arendustegevuse korralise evalveerimise taotlemise, läbiviimise ja tulemuse kinnitamise täpsemad tingimused ja kord“ kehtetuks tunnistamine.

III Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu ei ole seotud Euroopa Liidu õigusega

IV Määruse mõjud

Määruse vastuvõtmine võimaldab alustada uut korralise evalveerimise tsüklit ning lähtuda evalveerimisel sellest, kuidas on evalveerimise tulemusi võimalik kasutada. Evalveerimine viiakse kooskõlla 2017. aastal algava õppekavagruppide kvaliteedihindamise protsessiga doktoriõppe tasemel, mis parandab mõlema hindamisprotsessi kvaliteeti ning vähendab ülikoolide aruandluskoormust.

2015. aastal avaldas Teadus- ja Arendusnõukogu „Eesti ülikoolide, teadusasutuste ja rakenduskõrgkoolide võrgu ja tegevussuundade raporti“. Üks raporti soovitus oli viia läbi sõltumatu rahvusvaheline valdkondlik hindamine, mis käsitleb kõigi Eesti teadusasutuste uurimis- ja teadustöö kvaliteedi vastavust tänapäevastele rahvusvahelistele standarditele. Samuti soovitati hindamistulemused avalikustada. Haridus- ja Teadusministeerium on raporti analüüsis toonud välja, et teadusasutuste korraline evalveerimine täidab neid eesmärke ning plaanis on regulaarseid hindamisi jätkata. Käesolev määrus ajakohastab evalveerimise läbiviimise tingimusi, et see oleks ühildatud teiste hindamistega kõrghariduses ning et see aitaks seekaudu vähendada halduskoormust.

V Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Korralise evalveerimisega seotud kulud kaetakse riigieelarvest Haridus- ja Teadusministeeriumi eelarve kaudu. 2017. aastal on planeeritud evalveerimise läbiviimiseks 74 000 eurot.

VI Määruse jõustumine

Määrus jõustub üldises korras.

VII Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu saadetakse kooskõlastamiseks ministeeriumidele ja esitatakse arvamuse avaldamiseks positiivselt evalveeritud teadus- ja arendusasutustele, Eesti Teaduste Akadeemiale, Eesti Kõrg- ja Kutsehariduse Kvaliteediagentuurile ning Eesti Teadusagentuurile.

Taivo Raud
teadusosakonna juhataja